

Корнус А. О., Кругліченко М. М., Корнус О. Г.

ГЕОГРАФІЧНІ АСПЕКТИ РОЗМІЩЕННЯ РОДОВИЩ РІДКИХ ПАЛИВНИХ КОРИСНИХ КОПАЛИН У СУМСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Проаналізовано ресурсну базу рідких паливних корисних копалин Сумської області. Зокрема, подано перелік діючих родовищ, де ведеться видобуток корисних копалин даного типу. З'ясовано закономірності їхнього поширення по території регіону з прив'язкою до адміністративних районів області. Наведено картографічне вираження розміщення родовищ різного типу. Крім того, проаналізовано територіальні аспекти свердловинного господарства нафтовидобувної промисловості, дано поділ свердловин за їх типами та адміністративними одиницями. Додатково проаналізовано частку добувної промисловості, до якої належить видобуток рідких паливних корисних копалин, у загальному обсязі реалізованої промислової продукції за видами економічної діяльності у Сумській області. З'ясовано її динаміку за останні роки.

Ключові слова: добувна промисловість, родовища нафти, паливні корисні копалини, Сумська область.

Актуальність проблеми. Проблема географічних відмінностей співвідношення різних секторів виробництва та географії розміщення окремих галузей промисловості має важливе значення для розвитку суспільства й економіки країн і регіонів. Промисловість узагалі є регіоноформуючим видом економічної діяльності, яка дає імпульс для розвитку інших виробництв, а також транспорту, сфери послуг, впливає на формування системи розселення, екологічний стан довкілля.

Структурні зміни, що відбуваються у промисловості, зокрема у добувній, спричиняють трансформацію інших структур певних адміністративних одиниць. Тому дослідження галузевої й територіальної структури промисловості України та її регіонів, з'ясування географічних особливостей їхньої трансформації, оцінка ролі певних галузей промисловості у виробленій продукції (товарів, послуг) є важливим і актуальним завданням.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Добувна промисловість є важливою складовою виробничого комплексу Сумської області [5]. У окремі роки її частка у вартості виробленої продукції промисловості перевищувала 25%, а у 2015 р. навіть досягала 28,8%. Останніми роками значення цього показника дещо скоротилося. Так, за підсумками 2017 р. частка добувної промисловості у загальному обсязі реалізованої промислової продукції за видами еконо-

Корнус А. О., Кругліченко М. М., Корнус О. Г., 2019.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

Article Info: Received: April 14, 2019;

Final revision: April 17, 2019; Accepted: April 30, 2019.

мічної діяльності у Сумській області становила 15,3%. За цим показником вона випереджала машинобудування (13,6%), від якого зазвичай [6] була нижче, і поступалася лише харчовій промисловості (20,8%) та такому виду діяльності, як «Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря», який до промисловості можна віднести досить умовно.

У структурі самої добувної промисловості важлива роль належить нафтовидобувній. Розвиток останньої на території Сумської області зумовлений наявністю тут відповідної мінерально-сировинної бази. Родовища нафти розташовані на півдні області, на території Охтирського, Лебединського, Липоводолинського і Роменського районів та приурочені до схилу Дніпровсько-Донецької западини (ДДЗ). Глибина залягання продуктивних пластів коливається від 2-3 до 4-6 км. Деякі особливості залягання покладів нафти, історія освоєння нафтових родовищ та декотрі інші аспекти діяльності нафтовидобувної промисловості частково були описані у роботах [2-4].

За даними [9], надра Сумської області містять 34 млн. т. нафти. Нафта і природний газ містяться у відкладах кам'яновугільної, пермської та тріасової систем. Нафто- і газовміщуючими породами (колекторами) є пісковики та алевроліти – уламкові гірські породи, між часточками яких містяться нафта і природний газ [9]. Варто відзначити, що видобуток нафти у регіоні, крім «традиційних» екологічних наслідків, супроводжується й радіоактивним забруднення території та обладнання нафтопромислів, чому присвячено низку робіт, серед останніх [8]. Відтак вивчення географії родовищ рідких паливних корисних копалин є важливим і у екологічному аспекті.

Викладення основного матеріалу. За розрахунками [1], на території Сумської області знаходиться 37 родовищ з видобутку нафти та інших рідких паливних корисних копалин (рис. 1).

Родовища (площі) нафти у регіоні є переважно комплексними, – за генетичними типами вони розподіляються на нафтові, нафтогазові, газонафтові, нафто-газоконденсатні і газоконденсатно-нафтові. Крім того, на більшості родовищ, крім видобутку рідких горючих корисних копалин ведеться й видобуток газоподібних горючих корисних копалин (природний газ, метан, бутани, етан, пропан та ін.). У даному дослідженні враховано лише ті родовища, де ведеться видобуток хоча б якоїсь рідкої паливної корисної копалини (нафти або конденсату) чи їх обох. Більшість родовищ Сумської області (28 із 37) – розробляються. Перелік діючих родовищ із зазначенням певної корисної копалини чи їх комплексу наведено у табл. 1.

Ще чотири родовища з видобутку рідких горючих корисних копалин на території області поки що розвідуються. Два з них: Краснозаярське (Лебединський район) і Русанівське (Липоводолинський район) є конденсатними, а два

інших – Сухівське (Охтирський район) і Східно-Калинівське (Роменський район) – нафтовими.

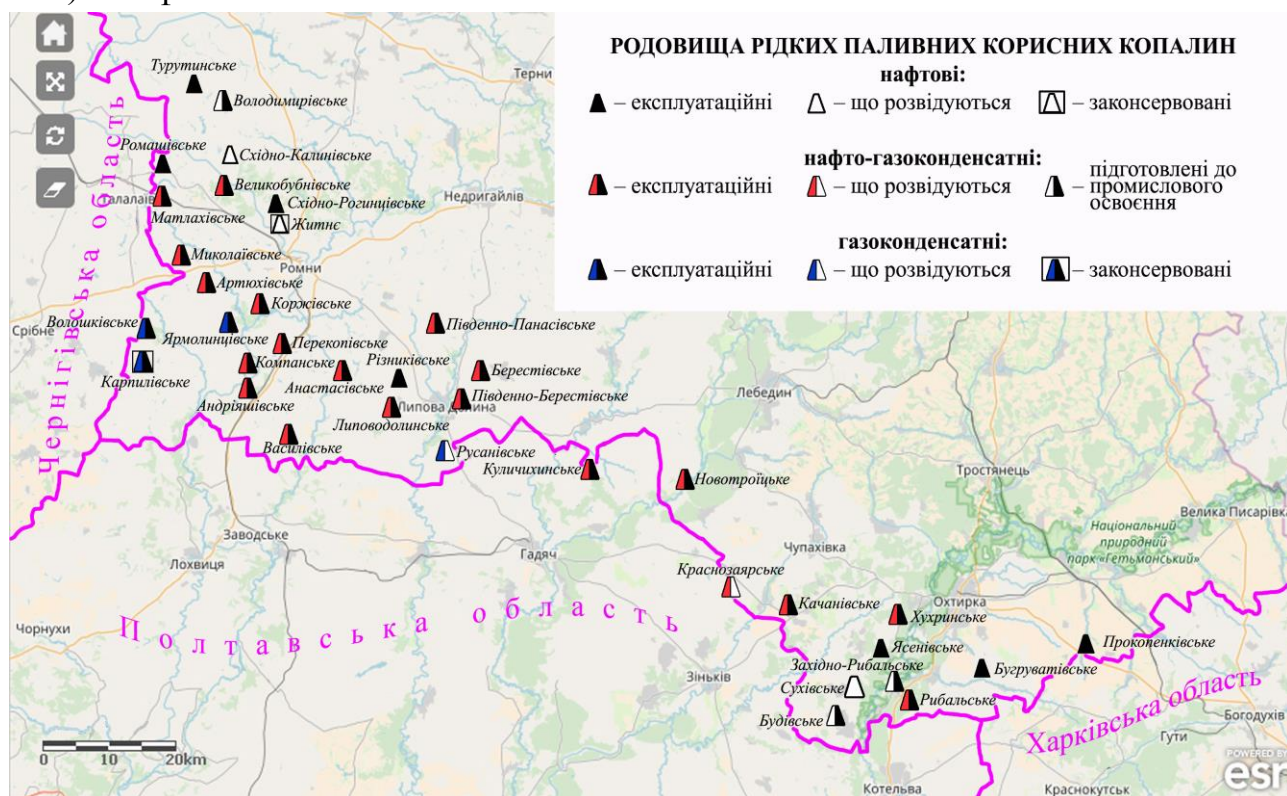

Рис. 1. Родовища рідких паливних корисних копалин Сумської області (складено за [1])

Видобуток нафти ведеться господарством свердловин, серед яких 376 експлуатаційних (добувних), 30 – пошукових і 43 розвідувальні; загальна кількість свердловин такого типу у регіоні – 452. У складі цього господарства 389 свердловин діючих (експлуатуються), 21 свердловина належить до експлуатаційних, але у даний час не діють, ще на 21 свердловині проводяться дослідження (випробування), 7 свердловин – законсервованих і 8 – ліквідованих.

Три родовища в області розвідані й підготовлені до промислового освоєння. Два з них знаходяться у Охтирському районі («Будівське» і «Західно-Рибальське») і третє – у Роменському (Володимирівське). Разом з тим, іще одне родовище у Сумській області – Житнє (Роменський район) законсервоване. За час його експлуатації тут було видобуто 91 тис. т нафти, і хоча її залишкові запаси на цьому родовищі обчислюються у 190 тис. т, однак балансові (видобувні) запаси складають лише 9 тис. т.

Видобуток конденсату ведеться господарством свердловин, серед яких 96 експлуатаційних (добувних), 3 свердловини належить до оціночних (експлуатаційних), 22 – пошукових, 24 – розвідувальні, 1 – параметрична; загальна кількість свердловин такого типу у регіоні – 146. У складі цього господарства 91 свердловина діюча, 18 свердловин належать до експлуатаційних, але у даний

час не діють, 7 – контрольно-спостережних, 9 свердловин – законсервованих, і 28 – ліквідованих.

Таблиця 1

Діючі родовища рідких горючих корисних копалин Сумської області [1]

№	Назва родовища	Корисна копалина	Розташування (адміністративний район)
1.	Анастасівське	Конденсат у газі вільному, нафта	Роменський
2.	Андріяшівське	Конденсат у газі вільному, нафта	Роменський
3.	Артюхівське	Конденсат у газі вільному, нафта	Роменський
4.	Берестівське	Конденсат у газі вільному, нафта	Липоводолинський
5.	Бугруватівське	Нафта	Охтирський
6.	Василівське	Конденсат у газі вільному, нафта	Роменський
7.	Великобубнівське	Конденсат у газі вільному, нафта	Роменський
8.	Волошківське	Конденсат у газі вільному	Роменський
9.	Глинсько-Розбишівське	Конденсат у газі вільному, конденсат у газі газових шапок, нафта	Роменський, Липоводолинський
10.	Качанівське	Конденсат у газі вільному, конденсат у газі газових шапок, нафта	Охтирський
11.	Компанське	Конденсат у газі вільному, нафта	Роменський
12.	Коржівське	Конденсат у газі вільному, нафта	Роменський
13.	Куличихинське	Конденсат у газі вільному, конденсат у газі газових шапок, нафта	Липоводолинський
14.	Липоводолинське	Конденсат у газі вільному, нафта	Липоводолинський
15.	Миколаївське	Конденсат у газі вільному, нафта	Роменський
16.	Новотроїцьке	Конденсат у газі вільному, нафта	Лебединський
17.	Перекопівське	Конденсат у газі вільному, нафта	Роменський
18.	Південно-Берестівське	Конденсат у газі вільному, нафта	Липоводолинський
19.	Південно-Панасівське	Конденсат у газі вільному, нафта	Липоводолинський
20.	Прокопенківське	Нафта	Великописарівський
21.	Рибальське	Конденсат у газі вільному, нафта	Охтирський
22.	Різниківське	Нафта	Липоводолинський
23.	Ромашівське	Нафта	Роменський
24.	Східно-Рогинцівське	Нафта	Роменський
25.	Турутинське	Нафта	Роменський
26.	Хухринське	Конденсат у газі вільному, нафта	Охтирський
27.	Яролинцівське	Конденсат у газі вільному	Роменський
28.	Ясенівське	Нафта	Охтирський

Таким чином, на території Сумської області на обліку знаходиться 598 свердловин з видобутку нафти і конденсату, у т.ч. 385 експлуатаційних (діючих). Як уже зазначалося вище, кожна нафтова чи нафтово-газоконденсатна свердловина є джерелом радіоактивного забруднення природного навколишнього середовища та виробничого персоналу природними радіонуклідами. То-

му важливо знати щільність цих джерел забруднення у розрізі адміністративних одиниць, де ведеться видобуток рідких горючих корисних копалини (табл. 2).

Таблиця 2

Свердловинне господарство нафтовидобувної промисловості Сумської області [10]

Адміністративний район	з видобутку нафти		з видобутку конденсату	
	усього	у т.ч. діючих	усього	у т.ч. діючих
Великописарівський	1	1	–	–
Лебединський	5	5	–	–
Липоводолинський	34	32	2	2
Охтирський	222	203	31	29
Роменський	190	169	113	60
Всього	452	410	146	91

Висновки. Добувна промисловість є галуззю промислової спеціалізації Сумської області Її розвиток зумовлений особливостями геологічної будови надр регіону, які визначають формування покладів нафти та газового конденсату у південній частині області. За географічними особливостями, родовища даного типу корисних копалин розподіляються у дві групи, між якими присутній певний територіальний розрив. Умовно межу між цими групами родовищ можна провести по річці Псел. Таким чином, з боку правого берега цієї річки знаходяться родовища західної (роменської) групи, а з лівого – родовища східної (охтирської) групи. Такий розподіл, на нашу думку, зумовлений відмінностями геологічної та тектонічної будови ДДЗ. Західна група родовищ приурочена до Удайсько-Сульського сегменту Дніпровсько-Донецького рифту (ДДР), а східна – до Псельсько-Орельського сегменту ДДР, які розділені Петринцівсько-Синівською зоною розломів. Відмінними є й глибина залягання продуктивних горизонтів, кількість поверхів нафтогазоносності, радіоактивність нафти та супутніх вод. Сумські родовища являють собою пастки тектонічного типу, де корисна копалина екранована водотривкими гірськими породами. Утворення пасток відбулося при зміщенні шарів гірських порід по лініям тектонічних розломів.

Література

1. Мінеральні ресурси України – карта горючих корисних копалин / ДНВП «Геоінформ України» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://minerals-ua.info/mapviewer/goruchi.php> (дата звернення 12.04.19 р.).
2. Леонтьєва Г. Г. Географія Сумської області: населення і господарство / Г. Г. Леонтьєва, А.О. Корнус. Суми: СумДПУ, 2006. 72 с.
3. Леонтьєва Г. Г. Економічна і соціальна географія Сумської області. Суми, РВВ СДПУ ім. А.С.Макаренка, 1999. 88 с.
4. Корнус А. О. Географія Сумської області: природа, населення, господарство / А. О. Корнус, І. В. Удовиченко, Г. Г. Леонтьєва, В. В. Удовиченко, О. Г. Корнус та ін. Суми: ФОП Наталуха А.С., 2010. 184 с.
5. Корнус А. О. Промисловість Сумської області (економіко-географічне дослідження) / А. О. Корнус, О. Г. Корнус. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. 136 с.

6. Корнус А. Географічні особливості трансформаційних процесів у машинобудівному комплексі Сумської області / А. Корнус, О. Корнус // *Часопис соціально-економічної географії*. 2015. Вип. 18(1). С. 134–141.

7. Корнус А. Географічні аспекти трансформації промисловості Сумської області на початку ХХІ століття / А. Корнус, О. Корнус // *Вісник Київського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Географія*. 2017. Вип. 3 (68) / 4 (69). С.108–112. DOI: <http://doi.org/10.17721/1728-2721.2017.68.20>

8. Корнус А. О. Радіоактивне забруднення природними радіонуклідами територій нафтогазових родовищ Сумської області / А. О. Корнус, О. М. Третьякова // *Наукові записки СумДПУ імені А. С. Макаренка. Географічні науки*. 2018. Вип. 9. С. 17–21. DOI: doi.org/10.5281/zenodo.1218198

9. Корисні копалини Сумської області / Укладачі: А. О. Корнус, В. В. Чайка. Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2014. 28 с.

10. Реєстр нафтових та газових свердловин / ДНВП «Геоінформ України» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://geoinf.kiev.ua/wp/sverdlovini.php> (дата звернення 12.04.19 р.).

Summary

Kornus A.O., Kruhlichenko M.M., Kornus O.H. Geographical Aspects of the Liquid Fuel Minerals Deposits Placement in the Sumy Region.

The resource base of liquid fuel minerals in the Sumy region is analyzed. In particular, the active deposits are listed, where mining of this type of minerals is being conducted. Ascertained the peculiarities of their distribution throughout the region with reference to the administrative districts of the region. A cartographic expression of the various types deposits location is given. In addition, the territorial aspects of the oil well establishment have been analyzed, as well as the separation of oil wells by their types and an administrative district has been given. Additionally analyzed the percentage of the mining industry, which includes the extraction of liquid fuel minerals, in the total volume of industrial products sold by economic activity in the Sumy region. The dynamics of this share during recent years was established.

Key words: mining industry, oil fields, fuel minerals, Sumy region.

УДК 631.6 : 551.3

DOI: doi.org/10.5281/zenodo.2639622

Слюта В.Б., Палінкаш В.І., Данченко О.С.

ПРОЯВ ОКРЕМИХ НЕСПРИЯТЛИВИХ ЕКЗОГЕННИХ ПРОЦЕСІВ В БАСЕЙНІ ТА БЕРЕГОВІЙ ЗОНІ ВОДОСХОВИЩ Р. СМОШ

Розглянуто розвиток водно-ерозійних й суфозійно-просадкових процесів в басейні річки Смош та на територіях прилеглих до водосховищ розташованих в її басейні – Городнянське-1, Городнянське-2, Ряшківське, Іваницьке-1, Іваницьке-2, що входять до складу Удайської осушувальної системи (УОС). Дається коротка фізико-географічна оцінка природних умов території дослідження, звертається увага на вихідні умови розвитку (зокрема флювіальних та суфозійно-просадкових) екзогенних процесів в басейні р. Смош – геологічна та геоморфологічна будова території, рельєф, ґрунтовий покрив тощо. Вказуються райони найбільш ін-

Слюта В.Б., Палінкаш В.І., Данченко О.С., 2019.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License

Article Info: Received: April 14, 2019;

Final revision: April 17, 2019; Accepted: April 22, 2019.